

*В.М. Кравчук,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права Волинського національного
університету імені Лесі Українки*

Сутність конституційно-правового статусу суддів в Україні

Відповідно до ч. 1 ст. 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Основним засадам організації та діяльності судової гілки влади в Україні присвячено розділ VIII Конституції України «Правосуддя».

Завдання створення ефективної судової влади як необхідної передумови побудови демократичної і правової держави постало перед Україною з перших років її незалежності. В демократичному суспільстві призначення судової влади зводиться до розгляду та вирішення різноманітних конфліктів в ході реалізації норм права.

Безсумнівно, головним носієм судової влади виступає суддя з наданими йому Конституцією та законами України повноваженнями, правами та обов'язками. А тому врегулювання конституційно-правового статусу судді є досить актуальним питанням у сучасних умовах.

В юридичній енциклопедичній літературі терміном «суддя» позначається посадова особа, наділена у конституційному порядку повноваженнями здійснювати правосуддя та виконувати обов'язки на професійній основі в суді [1, с. 626], посадова особа з числа громадян України, яка відповідно до Конституції України призначена чи обрана суддею і займає штатну суддівську посаду в одному з судів [2, с. 467].

Відповідно до ст. 51 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України та цього Закону призначений чи обраний суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі. Судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в

системі судів загальної юрисдикції чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді [3].

Статус судді, з одного боку, є одним з ключових питань при визначенні його ролі і місця в судовій владі, а з іншого – досить структурованим інститутом, що і зумовлює певну складність його розгляду.

Традиційно, у юридичній літературі статус суддів розглядається як визначені законом правові засади, які регламентують принципи та гарантії діяльності суддів, їх повноваження та обов'язки, порядок обрання (призначення) на посаду, зупинення повноважень та звільнення з посади, підстави притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, заходи їх державного і соціального захисту [4, с. 628].

Як відомо, правовим статусом володіє будь-яка особа, окремі групи осіб, а також сукупність усіх осіб у суспільстві загалом. Виходячи з обсягу правового статусу, розрізняють: а) загальний, або конституційний, статус громадянина; б) спеціальний, або родовий, статус певних категорій громадян; в) індивідуальний статус; г) статус фізичних і юридичних осіб; д) статус іноземців, осіб без громадянства або з подвійним громадянством, біженців; е) статус закордонних українців; є) галузеві статуси: адміністративно-правовий, цивільно-правовий, кримінально-правовий і т.д.; ж) професійні і посадові статуси (статус депутата, міністра, судді, прокурора); з) статус осіб, які працюють в різноманітних екстремальних умовах (оборонні об'єкти, секретні виробництва).

Аналізуючи безпосередньо конституційно-правовий статус суддів, варто зазначити, що загальний спектр використання терміну «конституційно-правовий статус» є досить широким. Він використовується відносно: особи (людини, громадянина, іноземця, особи без громадянства, біженця, закордонного українця); національних меншин; об'єднань громадян; засобів масової інформації; органів державної влади (їх службових та посадових осіб); місцевого самоврядування; адміністративно-територіального устрою тощо.

Що ж стосується категорії «конституційно-правовий статус судді», то в науковій літературі з конституційного права використовуються терміно-поняття «статус суддів» [5, с. 510], «правовий статус суддів» [6, с. 348; 7, с. 451], «конституційний статус суддів» [8, с. 225]. І лише окремі автори вживають категорію «конституційно-правовий статус судді», не даючи при цьому її визначення [9, с. 384; 10, с. 646; 11, с. 458].

Виявлення структурних елементів конституційно-правового статусу суддів України є необхідним для повного аналізу даної категорії. Аналізуючи різноманітні підходи до критеріїв структуризації, найбільш відповідним можна вважати застосування функціонального критерію, що дає можливість виділити наступні елементи конституційно-правового статусу суддів: 1) вимоги, які пред'являються до суддів; 2) принципи діяльності суддів; 3) функції суддів; 4) правосуб'єктність суддів; 5) права та обов'язки суддів; 6) професійний статус суддів; 7) гарантії діяльності суддів; 8) порядок обрання (призначення) на посаду судді; 9) зупинення повноважень та звільнення з посади судді; 10) підстави та порядок притягнення суддів до юридичної відповідальності; 11) заходи державного і соціального захисту суддів. Слід зазначити, що даний перелік не є вичерпним, можливе виділення й інших структурних елементів конституційно-правового статусу судді.

Аналізуючи існуючий конституційно-правовий статус суддів, напрошується висновок про необхідність комплексного вирішення питань, пов'язаних з даним інститутом, адже відсутність сталої теорії конституційно-правового статусу суддів в Україні призводить до неадекватності законодавства, яке регулює відповідні питання, вимогам сучасності. Потребують подальшого осмислення проблеми теорії незалежності і недоторканності суддів, питання їх конституційного вирішення та вдосконалення. З метою підвищення ефективності судової влади необхідне якнайповніше теоретичне опрацювання конституційно-правового статусу суддів в Україні, створення належного наукового підґрунтя для вирішення проблем, що стосуються зазначеного інституту.

Список використаних джерел:

1. Юридичний словник-довідник / За ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: Феміна, 1996. – 696 с.
2. Популярна юридична енциклопедія / Кол. авт.: В.К. Гіжевський, В.В. Головченко... В.С. Ковальський (кер.) та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 528 с.
3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 року // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55/1. – ст. 1900.
4. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 1998. – Т. 5: П-С. – 2003. – 736 с.
5. Конституційне право України. Академічний курс: Підручник: У 2 т. – Т. 2 / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – 800 с.
6. Конституційне право України: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.П. Колісника та Ю.Г. Барабаша. – Х.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. – 544 с.
7. Конституційне право України: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. Ю.М. Тодики та В.С. Журавського. – К.: Право, 2008. – 416 с.
8. Гладун З.С., Федоров М.П., Федчишин М.Г. Конституційне право України: Навчальний посібник. – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ, 2008. – 566 с.
9. Скрипнюк О.В. Курс сучасного конституційного права України: академічне видання / О.В. Скрипнюк. – Х.: Право, 2009. – 468 с.
10. Баглай М. Конституционное право Российской Федерации: Учебник для вузов. – М.: Издательство НОРМА, 2001. – 800 с.
11. Чиркин В.Е. Конституционное право России: учебник / В.Е. Чиркин. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2009. – 496 с.